ДАВИДЮК В. М.,
кандидат юридичних наук
(Державна фіскальна служба України)

УДК 342.6

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ БРОКЕРІВ

Стаття присвячена питанням проведення оперативного документування діяльності митних брокерів при вчиненні ними злочинів, пов'язаних із ухиленням від сплати митних платежів.

Ключові слова: *оперативно-розшукова діяльність, експортна операція, фіктивне підприємство, митні документи, оподаткування, ухилення від сплати податків.*

Статья посвящена вопросам проведения оперативного документирования деятельности таможенных брокеров при совершении ими преступлений, связанных с уклонением от уплаты таможенных платежей.

Ключевые слова: *оперативно-розыскная деятельность, экспортная операция, фиктивное предприятие, таможенные документы, налогообложения, уклонение от уплаты налогов.*

Article is devoted to documentation of operational activities of customs brokers in commission of offenses related to evasion of customs duties.

Key words: *operational-search activities, export operations, fictitious companies, customs documents, tax evasion.*

Вступ. В умовах інтеграції вітчизняної економіки в європейський економічний простір зовнішньоекономічні відносини набувають більшого розвитку. Відповідна тенденція збережеться і надалі, беручи до уваги глобалізаційні процеси у світовій економіці та вступ України до СОТ. Вказане, безумовно, має позитивний вплив на розвиток національної економіки України, вимагаючи вироблення сучасної конкурентоздатної продукції, надання високоякісних послуг у різних секторах господарства, виконання роботи на рівні світових стандартів.

Безумовно, що із розширенням обсягів зовнішньоекономічних відносин вітчизняними підприємствами відбуваються певні зміни у діяльності фіскальних органів, які пов'язані із адаптацією під нові ринково-економічні умови.

Але разом із здійсненням легальних експортно-імпортних операцій підприємствами України зростає кількість осіб та злочинних угруповувань, які використовують розширення економічних кордонів співробітництва з метою ухилення від сплати митних платежів (мита, податку на додану вартість, акцизного податку та ін.). Для реалізації злочинних задумів правопорушники використовують інфраструктуру світових фінансових інституцій та спеціально придбані або створені підприємства-нерезиденти.

Звісно, розглядати питання законності здійснення зовнішньоекономічних операцій суб'єктами підприємницької діяльності України (далі – СГД) під час проведення митних процедур із товарно-матеріальними цінностями (далі ТМЦ), що переміщуються через митну територію держави, не можливо без урахування особливостей діяльності митних органів та митних брокерів. У залежності від прийнятого рішення митними органами при здійсненні процедур, пов'язаних із митним оформленням ТМЦ, залежить результат злочинних намірів осіб, що здійснюють протиправну діяльність у зовнішньоекономічній сфері. Митне оформлення ТМЦ здійснюється на підставі відповідних документів, наданих митним органам митними брокерами, які за своєю суттю є посередниками між підприємствами та працівниками митниці.

Отже, діяльність митних брокерів становить оперативний інтерес для оперативних підрозділів податкової міліції у якості джерел оперативної інформації під час проведення оперативно-розшукових заходів, пов'язаних із документуванням фактів порушень податкового, митного та валютного законодавства.

Питанням, пов'язаним із протидією зовнішньоекономічній злочинності, приділялася досить значна увага. Зокрема, її основні організаційно-тактичні аспекти досліджувались у працях українських та російських фахівців та вчених, як: О.М. Берлача, Є.М. Білоуса, В.Г. Боброва, Б.Є. Богданова, Д.В. Гребельського, О.Ф. Долженкова, О.В. Комарова, П.В. Бережнюка та ін.

Аналіз наукової та практичної літератури вітчизняних фахівців показує, що у своїй більшості публікації стосовно профілактики та протидії злочинам, які вчиняються у сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД), присвячені дослідженням методик документування діяльності посадових осіб підприємств − суб'єктів сфери ЗЕД, тобто тих, хто безпосередньо здійснює експортно-імпортні операції. Однак, дослідження питань, пов'язаних із особливостями документування злочинів, що вчиняються митними брокерами, ще не проводилося.

Постановка завдання. Завданням статті є вивчення та узагальнення нормативно-правових основ діяльності митних брокерів, аналіз злочинів, що ними вчиняються, розробка основних напрямків отримання оперативних відомостей і проведення оперативного документування фактів вчинення податкових злочинів зазначеними особами.

Результати дослідження. Протягом 2014−2015 років підрозділами податкової міліції зафіксовані численні факти діяльності злочинних угруповань (далі ЗУ), що спеціалізуються на вивезенні за межі митної території України високоліквідної продукції та продуктів харчування, митне оформлення яких здійснюється за цінами, що є істотно нижче ринкових. На даний час товари, які спрямовуються у напрямку АР Крим після набрання законної сили Законів України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII [1] та «Про податковий та митний контроль у вільній економічній зоні Криму, та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» від 06.06.2014 р. № 4032, повинні проходити митне оформлення у режимі експорту [2].

У своїй більшості експортерами зазначених товарів виступають підприємства з ознаками фіктивності. Вказану ситуацію можна пояснити тим, що до окупації півострова значна кількість продуктів харчування ввозилася фізичними особами, які не зареєстровані суб'єктами підприємницької діяльності з метою подальшого продажу вказаної продукції на ринках півострова за готівковий розрахунок.

Однак після набрання законної сили Закону України № 4032а від 06.06.2014 р. переміщення товарів на тимчасово окуповані території проводиться згідно з вимогами статей 82−84 Митного кодексу України [2; 3], тобто за процедурою митного оформлення у режимі експорту у вільну економічну зону (режим 24).

На даний час роздрібні ціни на аналогічну продукцію на території півострова майже втричі вищі, ніж митна вартість на товари, що експортуються з материкової частини України. Крім того, значна частина ввезених на тимчасово окуповану територію АР Крим товарів з порушенням митного законодавства України вивозяться на територію Російської Федерації. Оплата за поставлені товарно-матеріальні цінності здійснюється у готівковій формі.

Тому постачання товарів на тимчасово-окуповану територію АР Крим приносить злочинцям надвисокі прибутки, які не оподатковуються державою. Таким чином, при застосуванні даної схеми злочинці здійснюють протиправні дії, пов'язані із неповерненням валютної виручки на територію України та ухиляються від сплати таких податків, як: податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб. Вказані дії кваліфікуються за ст. 1621 Кодексу України про адміністративні правопорушення України [4], ст. 358, ст. 366 та ст. 212 КК України [5].

До складу даних злочинних угруповань, у розрізі учасників та їх функцій, входять:

− організатор угруповання, якій здійснює організацію та керує діяльністю злочинної групи;

− особи, що здійснюють закупівлю товарів та продуктів харчування в громадян, організовують збут товарів на території АР Крим та РФ;

− митний брокер, що виготовляє та надає до митного оформлення митні документи, з використанням корупційних зв'язків забезпечує проходження процедури митного оформлення вантажів;

− співробітники митниці, які, використовуючи корупційні можливості, здійснюють митне оформлення товарів;

− посадові особи підприємств-експортерів, які за винагороду зареєстрували підприємства та не мають жодного відношення до діяльності даних підприємств.

Основним учасником ЗУ, що може представляти оперативний інтерес для підрозділів податкової міліції і володіє відомостями стосовно осіб, що входять до складу злочинної групи, має корупційні зв'язки серед працівників митниці, є митний брокер. Саме від діяльності митного брокера, його зв'язків із працівниками митниці залежить результат митного оформлення товарів, що у подальшому визначає розмір отриманого таким чином прибутку.

Згідно із ст. 416 Митного кодексу України митний брокер – це підприємство, що надає послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України. Митний брокер провадить митну брокерську діяльність у будь-якому органі доходів і зборів України [3].

У відповідності зі ст. 418 Митного кодексу України агент з митного оформлення − це фізична особа-резидент, що перебуває в трудових відносинах з митним брокером і безпосередньо виконує в інтересах особи, яку представляє митний брокер, дії, пов'язані з пред'явленням органу доходів і зборів товарів, транспортних засобів комерційного призначення, а також документів, потрібних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення. Агент із митного оформлення має право виконувати свої функції з пред'явлення органу доходів і зборів товарів, транспортних засобів комерційного призначення, а також документів, потрібних для їх митного контролю та митного оформлення, у будь-якому органі доходів і зборів України [3].

Згідно з п. 2 наказу Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Державної митної служби України від 13 травня 2009 року № 89/445 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження посередницької діяльності митного брокера» представник митного брокера − фізична особа, що перебуває в трудових відносинах із митним брокером і безпосередньо виконує в інтересах особи, яку представляє митний брокер, дії, пов'язані з пред'явленням митному органу товарів і транспортних засобів, а також документів, потрібних для їх митного контролю та митного оформлення, яка відповідає кваліфікаційним вимогам [6].

Згідно зі ст. 405 Митного кодексу України та ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р. № 1775-III (зі змінами і доповненнями) для здійснення митної брокерської діяльності видаються ліцензії [7].

Згідно з п. 6 наказу Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Державної митної служби України від 13 травня 2009 року №89/445 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження посередницької діяльності митного брокера» для здійснення декларування товарів і транспортних засобів митний брокер повинен:

− укласти письмовий договір доручення про надання послуг із декларування товарів і транспортних засобів із особою, інтереси якої він представляє у взаємовідносинах із митним органом;

− мати у своєму штаті представника митного брокера або укласти з таким представником відповідний трудовий договір [6].

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов здійснює орган ліцензування в межах своїх повноважень шляхом проведення планових і позапланових перевірок [7].

Позапланові перевірки здійснюють органи ліцензування або спеціально уповноважений орган із питань ліцензування лише на підставі надходження до них у письмовій формі заяви (повідомлення) про порушення ліцензіатом ліцензійних умов або з метою перевірки виконання розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов [7].

Отже, митний брокер є свого роду посередником між працівниками митних органів та підприємством, що здійснює зовнішньоекономічні операції. У випадку, якщо підприємство має ознаки фіктивності, а саме посадова особа, засновник підприємства не має жодного відношення до діяльності конкретного СГД, то митний брокер на разі є фактичним представ-

ником осіб, що незаконно діють від імені вказаного підприємства, тобто є співучасником злочину.

Таким чином, представники митного брокера (агенти), що представляють підприємства в митних органах та надають на адресу митних органів (відділів митного оформлення митниць ДФС) документи для проходження митного оформлення ТМЦ, повністю володіють відомостями про фактичну номенклатуру товарів, їх реальної кількості, тісно взаємодіють із особами, що незаконно діють від імені фіктивних СГД-експортерів і постійно отримують від них грошову винагороду та беруть безпосередню участь у створенні та реалізації корупційних схем на митниці.

Відомості щодо фактів проведення зовнішньоекономічної діяльності підприємствами, які мають ознаки фіктивності, оперативні працівники отримують у результаті аналізу оформлених вантажно-митних декларацій з інформаційних баз даних ДФС України «Інспектор 2006», ЄАІС та «Oracle BI». Зокрема проводиться аналіз товарної номенклатури, наданої до митного оформлення вантажів, у розрізі певних підприємств, митних постів та митних брокерів. При проведенні аналізу беруться до уваги відомості з ЄРДР про вчинення злочинів, передбачених ст. 205 КК України, та підприємства, що мають негативні стани. Таким чином, формується перелік «фіктивних» підприємств у розрізі конкретних митних брокерів, що є ознакою приналежності підприємства до певної злочинної групи.

Отже, проведення комплексу оперативно-розшукових заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [8], відносно посадових осіб митного брокера та митних агентів під час документування фактів ухилення від сплати податків в особливо великих розмірах є перспективним і може дозволити оперативним підрозділам податкової міліції отримати якісну і своєчасну оперативну інформацію, що може бути використана у якості доказової бази при проведенні досудового слідства.

Висновки. У результаті проведеного вивчення нормативно-правових основ діяльності митних брокерів та аналізу злочинів у сфері ухилення від сплати податків при проведенні експортно-імпортних операцій встановлено, що посадові особи і працівники СГД, які здійснюють митну брокерську діяльність, є джерелами якісної оперативної інформації відносно діяльності злочинних угруповань, які спеціалізуються у здійсненні податкових злочинів у сфері ЗЕД. Статтею обґрунтовано доцільність застосування оперативно-розшукових заходів відносно співробітників та посадових осіб підприємств митних брокерів під час оперативного документування діяльності ЗУ, які спеціалізуються на скоєнні злочинів у сфері ЗЕД.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. − [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141207.html.

2. Про податковий та митний контроль у вільній економічній зоні Криму та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України: Закон України від 06.06.2014 № 4032а. − [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG34068A.html.

3. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. − [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T124495.html.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. − [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0005.html.

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. − [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

6. Про затвердження Ліцензійних умов провадження посередницької діяльності митного брокера: наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Державної митної служби України від 13 травня 2009 року № 89/445. − [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16485.html.

7. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. № 1775-III. − [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1775-14.

8. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. − [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12.